

LESARSKA ŠOLA MARIBOR

Srednja lesarska in gozdarska šola Maribor

Lesarska ulica 2, 2000 Maribor

SKRIVNOSTNE KMETIJE, KI JIH JE PRERASEL GOZD

Raziskovalno področje: Etnologija

Raziskovalna naloga

Mentor:

Renato Vovk, univ.dipl.inž.gozd.

Avtor:

Metod Kavšek

Maribor, 2023

KAZALO

KAZALO	2
KAZALO SLIK.....	3
KAZALO TABEL	3
1. UVOD	6
1.1 Namen raziskovanja in opredelitev problema	6
1.2 Hipoteze	7
2. OBMOČJE RAZISKOVANJA IN METODE DE LA	8
2.1 Območje raziskovanja – gozdni kompleks Jatna	8
2.2 Metode dela	9
2.2.1 Pregled pisnih zgodovinskih virov	9
2.2.2 Ogledi na terenu.....	9
2.2.3 Meritve radioaktivnosti	9
3. REZULTATI.....	11
3.1 Gozdni kompleks Jatna po izselitvi kmetij.....	11
3.2 Seznam kmetij	12
3.3 Podatki o posameznih oddelkih, kjer so se nahajale zapuščene kmetije.....	13
3.3.1 Oddelek 08006A – »Štravso vna«	14
3.3.2 Oddelek 08006B – »Pohore vna«	15
3.3.3 Oddelek 08008 – »Sreber njakovna«	16
3.3.4 Oddelek 08009 – »Brine včna«	17
3.3.5 Oddelek 08010 – »Lamov škovina«.....	18
3.3.6 Oddelek 08012A – »Gla žutnica«	18
3.3.7 Oddelek 08012B – »Gla žutnica«	19
3.4 Terenski ogled lokacij kmetij	21
3.5 Meritve radioaktivnosti	26

4. RAZPRAVA IN VREDNOTENJE HIPOTEZ.....	27
4.1 Razprava	27
4.2 Vrednotenje hipotez.....	28
5. DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	29
6. ZAKLJUČEK	30
7. ZAHVALA.....	Napaka! Zaznamek ni definiran.
8. VIRI.....	33
8.1 Viri slik	33
8.2 Viri tabel	33

KAZALO SLIK

SLIKA 1: IMITACIJA GOZDNE ŽELEZNICE NA OBMOČJU JATNE.....	10
SLIKA 2: ZEMLJEVID IZ LETA 1917.....	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 3: ODDELKA 08006A IN 08006B.....	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 4: ODDELEK 08008.....	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 5: ODDELEK 08009.....	166
SLIKA 6: ODDELEK 08010.....	17
SLIKA 7: ODDELKA 08012A IN 08012B.....	18
SLIKA 8: OSTANKI ZIDU	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 9: OSTANEK STAVBE, KI JE BILA IZSELJENA PRED DVESTO LETI	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 10: OSTANEK STAVBE, KI GA PRERAŠČA GOZD.....	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 11: VOGALNI ZID POSLOPJA.....	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 12: GOŠČAVA OKROG RUŠEVIN	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.
SLIKA 13: POTOK OB ZAPUŠČENI KMETIJI	24
SLIKA 14: NAHAJALIŠČE RUŠEVIN	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.

KAZALO TABEL

TABELA 1: MEJA RADIOAKTIVNOSTI	9
TABELA 2: PRIMER OBRAZCA O PODATKIH POSAMEZNEGA ODDELKA	NAPAKA! ZAZNAMEK NI DEFINIRAN.

POVZETEK

Raziskovali smo skrivnostne zapuščene kmetije v današnjem obsežnem gozdnem kompleksu Jatna v občini Radeče, kjer je bilo nekoč večje število kmetij, ki pa so bile v minulih dvesto letih vse po vrsti zapuščene. Razlogi, zakaj so ljudje nekoč odšli s tega geografsko zaokroženega območja, danes niso povsem jasni in zato smo jih v raziskovalni nalogi poskušali poiskati. Pomagali smo si z različnimi zgodovinskimi viri, opravili smo terenske ogleda lokacij, kjer se nahajajo ostanki nekdanjih zapuščenih kmetij, in izmerili vrednosti radioaktivnosti na terenu. Ena izmed teorij, zakaj so se ljudje izselili, je namreč povezana s tem, da je na območju raziskovanja nenavadno visoka stopnja radioaktivnosti, ki je povzročala visoko smrtnost med prebivalci. Z natančnim pregledom popisov in kronik smo dobili zelo dober vpogled v razmerja med družinami v 19. stoletju. Preseljevanju družin je zelo verjetno botrovala neugodna lega kmetij, skalovitost in močvirnat svet. Prej lastniško razdrobljene površine so postopoma prišle v roke novega lastnika, ki je imel težnje po združevanju svojega gozdnega posestva. Meritve radioaktivnosti niso pokazale odstopanja od običajnih vrednosti, zato teorije o neobičajno veliki umrljivosti zaradi radioaktivnosti nismo potrdili.

ZAHVALA

Mentorju in njegovim pomočnikom se zahvaljujem za strokovno pomoč pri nastajanju raziskovalne naloge, duhovniku župnije Svibno za župnijske popise ljudi, lokalnemu revirnemu gozdarju pa za strokovni ogled območja in posredovanje povezav do obstoječe literature.

1. UVOD

Odločili smo se raziskati nekdanje kmetije, ki so bile iz neznanih razlogov zapuščene. Ležijo v predelu Jatna, to je velik gozdni kompleks nad Radečami. Na tem območju je bilo nekdanj približno deset kmetij, ki so že od začetka 19. stoletja zapuščene.

Raziskovanje nam bo velik izziv, saj je zapisanih podatkov o teh kmetijah zelo malo, pravzaprav jih skoraj ni. Na tem območju igra pomembno vlogo gozd, saj predstavlja večinski vir ogrevanja gospodinjestev.

Zanimivo je, da so na tem precej razgibanem območju v 12. stoletju živeli vitezi Ostrovrharji, ki so bili lastniki vseh površin, tudi gozdov, kamor sodi gozdni kompleks Jatna z ostanki zapuščenih kmetij. Vitezi Ostrovrharji so imeli v lasti gradove in posesti na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, grad Svibno pa je bil matični grad.

1.1 Namen raziskovanja in opredelitev problema

Tematiko za seminarsko nalogo smo izbrali na področju naravne in kulturne dediščine. Izbrana tema o skrivnostnih kmetijah, ki jih je prerastel gozd, je za nas precej nepoznano področje, a nas ta smer zgodovinskega raziskovanja zanima. Med raziskovanjem želimo ugotoviti, zakaj so se ljudje na tem območju izselili, kakšne so bile mikrolokacije in kakšni so ostanki teh kmetij danes. Zapuščene kmetije bomo obiskali na terenu. Opisali bomo posamezne oddelke gozda, njihovo zgradbo tal, lesno sestavo, zalogo, gojitvene ukrepe in iskali še druge sledi nekdanje prisotnosti kmetij: morda bodo v bližini ruševin še rastla sadna drevesa, bodo v bližini vodni viri ipd. Izvedeti želimo, ali je k izseljevanju kmetij pripomogel tudi strm teren, ki je prepleten z vodnimi viri. Poseben poudarek bomo namenili ugotavljanju radioaktivnega sevanja na območjih kmetij. Med ljudmi namreč krožijo govorice, naj bi ljudje s teh kmetij nenavadno veliko obolevali, razlog za to pa naj bi bilo povečano radioaktivno sevanje na teh območjih.

1.2 Hipoteze

1. **hipoteza:** Za izselitev kmetij so dobili kmetje nadomestilo, odselili so se prostovoljno.
2. **hipoteza:** Na območju zapuščenih kmetij rastejo sadne drevesne vrste, v neposredni bližini pa so vodni viri.
3. **hipoteza:** Radioaktivno sevanje je na območju zapuščenih kmetij v primerjavi s sosednjimi območji povišano.

2. OBMOČJE RAZISKOVANJA IN METODE DELA

2.1 Območje raziskovanja – gozdni kompleks Jatna

Jatna je gozdni kompleks, ki leži v jugovzhodni Sloveniji, na območju občin Radeče, Litija in Sevnica. Območje Jatne uvrščamo v zmernokisloljubne bukove gozdove s hrastom gradnom in belkasto bekico: *Quercus – Fagetum* var. *Luzula/Hedero – Fagetum* var. *Luzula albida* s srednje globokimi do globokimi, mestoma plitvimi, kislimi rjavimi tlemi z rastiščnim koeficientom.

»Jatna je pridobila svoj prvi Gospodarski načrt v letu 1958 za 517 ha, ki so ga sestavljali od leta 1954 do leta 1958 na Oddelku za urejanje gozdov v Brežicah. Načrt je izkazal skupno lesno zalogo listavcev in iglavcev 206 m³/ha ter skupni letni prirastek 6,9 m³/ha. Etata, poseka lesa/ha, pa je predvidel 4,5 m³/ha na leto. V letu 2009 pa posodobljen Gozdnogospodarski načrt izkazuje za 517 ha Jatne lesno zalogo s 421 m³/ha in letni prirastek 9,13 m³/ha na leto. Etata, poseka lesa/ha, pa je predvidel 10,1 m³/ha na leto.« (Prah, 2014)

Razvidno je, da se je v petdesetih letih od Gospodarskega načrta v Jatni lesna zaloga podvojila. S tem pa se premosorazmerno spreminja tudi letni prirastek in etata, poseka lesa. Torej je povprečno več letnega prirastka kot poseke, zato se je lesna zaloga podvojila.

Gozdovi Jatne so bili bistvenega pomena v 14. in 15. stoletju, saj so takrat v naših krajih nastale številne fužine (prvotni industrijski obrati, v katerih so železovo rudo pretopili v železo in jeklo). Za njihovo obratovanje so bile potrebne velike količine lesa in oglja, ki je izviral iz Jatne. Poraba lesa in oglja je bila tedaj, glede na pridobljene količine železa, zelo velika. Za eno tono surovega železa so v 16. stoletju porabili 100 m³ lesa, v začetku 19. stoletja pa za enako količino približno 60 m³ lesa (40% manj).

Da bi rudarskim podjetjem in fužinam zagotovili trajno dobavo lesa, so v 16. stoletju, posebno v alpskih pokrajinah, vse gozdove, ki so dobavljali les za rudnike in fužine, proglasili za lastnino deželnih vladarjev ne glede na dotedanje lastninske razmere.

2.2 Metode dela

2.2.1 Pregled pisnih zgodovinskih virov

Pregledali smo vire in literaturo, ki do danes na kakršen koli način obravnavajo tematiko zapuščenih kmetij (knjige: Skriti zaklad, kronika župnije Svibno, Župnijski urad, 2002; Mavricij Scheyer, Gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah, Študijski krožek Mauritius, 2014; Družine v 18. stoletju od Doba do Šentjerneja, Celje, Ljubljana 2021; in tudi na spletu). Podatke o kmetijah smo našli le v knjigah. Lokalni duhovnik nam je omogočil vpogled v župnijski popis prebivalstva Status animarum Scharfenberg od leta 1883 do leta 1892 in Status animarum Scharfenberg od leta 1865 do leta 1876, ki sta bila izjemno dragocena vira novih informacij.

2.2.2 Ogledi na terenu

Lokalni revirni gozdar nam je omogočil ogled skrivnostnih kmetij na območju gozdnega kompleksa Jatna. Na terenu smo se orientirali s pomočjo katastrskega zemljevida. Zapuščene kmetije, ki jih je prerastel gozd, smo si ogledali na terenu, preučili smo sestavo drevesnih vrst in natančno pregledali okolico, ogledali smo si tudi ostanke zidovja. Za izmero radioaktivnosti smo najeli ustrezno napravo za merjenje. Ogled smo opravili v oddelkih 08008 in 08009.

2.2.3 Meritve radioaktivnosti

Najeli smo merilnik Pudibei, NR-850, RADIATION MONITOR, s katerim smo na terenu izmerili količino radioaktivnega sevanja. 0,5 $\mu\text{Sv/h}$ je prva meja, ko se sevanje razume kot povišana radioaktivnost. Na terenu smo izmerili vrednosti na več lokacijah, kjer so bile nekoč kmetije. Meritve smo izvedli 14. 1. 2023.

Tabela 1: Meja radioaktivnosti

VIR: (<http://ol.ijs.si/enras/wp-content/uploads/2020/10/ENRAS-predavanja.pdf>)

IZMERJENA HITROST DOZE	UKREPANJE
$\sim 0,1 \mu\text{Sv/h}$	Naravno ozadje
$> 0,5 \mu\text{Sv/h}$	Povišana radioaktivnost, uporaba dozimetrov in obveščanje pristojnih služb
$> 100 \mu\text{Sv/h}$	Resen radiološki dogodek, vzpostavitev con
$> 1 \text{ mSv/h}$	Prepovedano nepotrebno zadrževanje
$> 10 \text{ mSv/h}$	Izjemna pozornost! Dovoljeni le skrbno načrtovani in nadzorovani vstopi.

3. REZULTATI

3.1 Gozdni kompleks Jatna po izselitvi kmetij

Slika 1: Imitacija gozdne železnice na območju Jatne

(https://visitradece.si/znamenitosti/dozivetja/41/gozdna_zeleznica/#&gid=1&pid=1)

Takratni lastnik gozda je v težnji po arondaciji (združitev zemljišč v kompleks) verjetno ponudil ugodne pogoje, kmetje pa gotovo tudi niso bili preveč zainteresirani za zemljo, ki zaradi nagiba terena ni bila najbolj primerna za obdelovanje. V začetku 19. stoletja so se ljudje s kmetij na območju Jatne izselili. Tako je opuščene kmetije prerastel gozd, ki je bil predvsem listnat (bukev, jelša, breza, jerebika, gaber ...). V letih od 1868 do 1874 so potekale velike sečnje na celotnem območju Jatne. Posekan les se je v dolino Glažutnice in Sopote spravljalo po suhih drčah ali z živinsko vprego, do žage na Jagnjenici pa z gozdno železnico in vozovi.

»Večji del površine Jatne se je pod vodstvom nadgozdarja Mavricija Scheyerja zasadil predvsem s smreko (*Picea abies*) češkega izvora. Za sečnje manjvrednih listavcev so ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja pozvali cele skupine Italijanov, ki so v te konce prinesli oglarjenje, ki je še danes živo na Dolah pri Litiji v Oglarski deželi. Za gozdne površine v začetku 19. stoletja in vse tja do druge svetovne vojne lastniki niso več skrbeli. Skrb za gozd je bila prepuščena nameščenemu logarju. Leta 1902 je od Morica Lowenfelda kupil Jatno ljubljanski bančnik Janez Hribar in jo leta 1918 prodal Združenim papirnicam Vevče – Medvode – Goričane. Leta 1933 je prešla v last Antona Codellija iz Ljubljane, ki jo je kupil kot nadomestilo za posest Kodeljevo v Ljubljani. Leta 1946 pa je gozd postal splošno ljudsko premoženje. Danes

3.2 Seznam kmetij

(Arhiv: lokalni revirni gozdar)

- **Štravs**, po katerem se imenuje oddelek 08006A, in sicer »Štravsovna«.

● **Repičan**, po katerem se imenuje oddelek 08007, in sicer »Repična«.

13

kjer je zapisano, da so na naslovu Jatna 59 živeli prebivalci (naslov se je uporabljal takrat, zdaj pa več ne). V župnijskih knjigah se družina Srebernjak omenja od leta 1816 naprej. Starejši zapisi se niso ohranili, saj so jih med vojno v Svibnem in v Sevnici požgali.

- **Brinovec**, po katerem se imenuje oddelek 08009, in sicer »Brinevčna«.

- **Zajc**, ki se v župnijskem popisu pojavlja zapisan kot Zajic in Sajz. Zveni precej podobno, predvidevamo, da je prišlo do odstopanja zaradi nemških oblasti in tudi zato, ker so otroke popisali po nemško. Dokaz o prebivalstvu s tem priimkom je viden v župnijskih popisih župnije Svibno. Kmetija je bila del oddelka 08010, ki se sicer imenuje »Lamovškovina«, kot je bilo ime pri sosednji kmetiji. Glede na to, da je družina Zajc omenjena v oddelku, kjer je bila kmetija Lamovškovina, menimo, da so bili člani družine Zajc hlapci oziroma delavci na kmetiji Lamovčevih.

- **Lamovc**, po katerem se je poimenoval oddelek »Lamovškovina«. Po tej kmetiji se imenuje oddelek 08010. Verjetno je bila to ena večjih kmetij, saj so imeli na svojem območju še eno manjšo kmetijo Zajc, le-ti so verjetno bili pomočniki za delo na kmetiji.

Na zemljevidu lahko opazimo tudi imena oddelkov, kot so Bela ravan, Repija, Pri treh kostanjih, Volkovna in Glažutnica. Tem imenom nismo našli povezave do priimkov. Oddelka 08012A in 08012B se imenujeta Glažutnica. Na tem območju je bila glažuta, katere lastniki so bili Italijani. V župnijskih popisih prebivalstva so omenjena tudi italijanska imena. Italijani so bili lastniki glažute in tudi oglarji, ki so v te kraje iz Italije prinesli oglarjenje – dejavnost, ki se izvaja še danes. Z oglarjenjem so povečali izkoristek lesa. Kremenčevo rudo so kopali v Jatni, bukov les za taljenje rude v glažuti pa so dobili iz okoliških gozdov.

Nekaj priimkov v župnijskih popisih ni omenjenih, in sicer zaradi uničenja popisov v Svibnem in v Sevnici med vojno. Pregledali smo župnijske popise župnije Svibno od leta 1830 do leta 1910. Popisi vsebujejo popise krstov (v takratnem času so bili vsi ljudje krščeni), porok in pogrebov.

3.3 Podatki o posameznih oddelkih, kjer so se nahajale zapuščene kmetije

Za vsak oddelek oziroma odsek smo zapisali podatke o imenu, terenu, rastišču, površini, lesni zalogi in drevesni sestavi.

Slika 3: Oddelka 08006A in 08006B

(<https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>)

3.3.1 Oddelek 08006A – »Štravsovna«

Oddelek 08006A se imenuje »Štravsovna«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji v tem odseku. Površina oddelka meri 21,87 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo odsek med bukove gozdove na kisli podlagi, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od 370 m do 600 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 247 m³/ha, lesna zaloga listavcev je 252 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 499 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz smreke (*Picea abies*) 49%, bukve (*Fagus sylvatica*) 29%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 8%, kostanja (*Castanea sativa*) 6% in velikega jesena (*Fraxinus excelsior*) 3%. Gozd je v razvojnih fazah drogovnjaka 4%, debeljaka 77% in sestoji v obnovi 19%. V odseku je velika intenzivnost gospodarjenja.

3.3.2 Oddelek 08006B – »Pohorevna«

Oddelek 08006B se imenuje »Pohorevna«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji. Površina oddelka meri 10,02 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo odsek med ohranjene bukove gozdove na kisli podlagi. Odsek leži na nadmorski višini od 430 m do 620 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilačca. Lesna zaloga iglavcev je 71 m³/ha, lesna zaloga listavcev je 237 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 308 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz gorskega javorja (*Acer pseudoplatanus*) 28%, velikega jesena (*Fraxinus excelsior*) 17%, gorskega bresta (*Ulmus glabra*) 12%, macesna (*Larix decidua*) 11%, črne jelše (*Alnus glutinosa*) 10%, črnega gabra (*Ostrya carpinipolia*) 6% in bukve (*Fagus sylvatica*) 4%. Gozd je v razvojnih fazah drogovnjaka 58% in debeljaka 42%. V odseku je velika intenzivnost gospodarjenja.

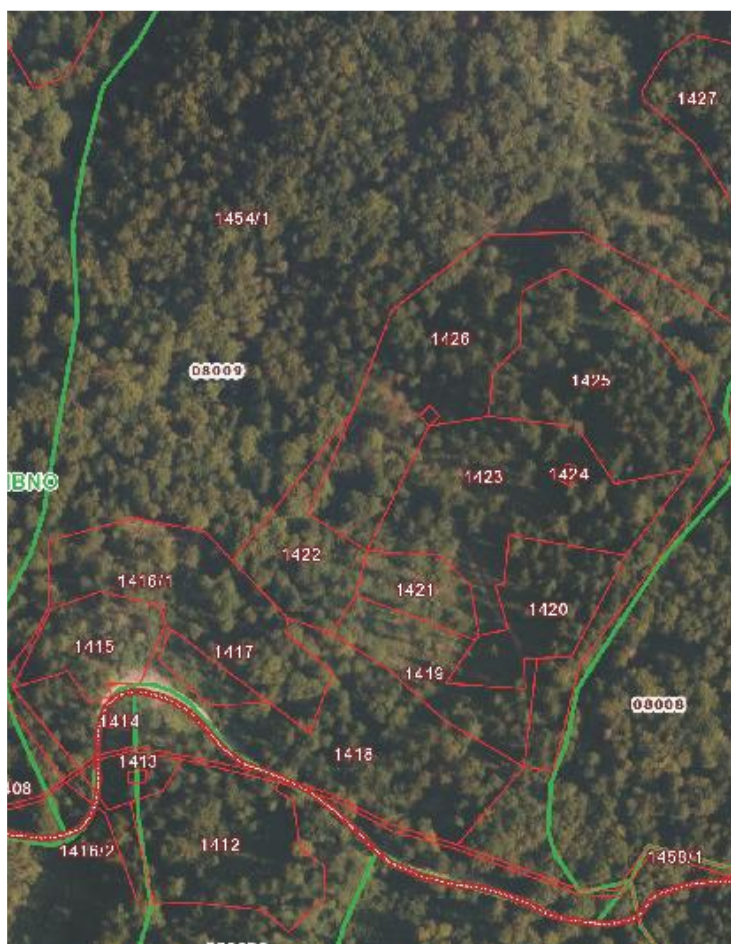

Slika 4: Oddelek 08008

(<https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>)

3.3.3 Oddelek 08008 – »Srebernjakovna«

Oddelek 08008 se imenuje »Srebernjakovna«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji iz tega oddelka. Površina oddelka meri 23,76 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo odsek med bukove gozdove na kisljih tleh, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od 475 m do 630 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 258 m³/ha, lesna zaloga listavcev je 229 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 487 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz smreke (*Picea abies*) 52%, bukve (*Fagus sylvatica*) 33%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 5%, kostanja (*Castanea sativa*) 4%, belega gabra (*Carpinus betulus*) 3% in gorskega javorja (*Acer pseudoplatanus*) 2%. Gozd je v razvojni fazi debeljaka 69% in sestoji v obnovi 31%.

Slika 5: Oddelek 08009

(<https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>)

3.3.4 Oddelek 08009 – »Brinevčna«

Oddelek 08009 se imenuje »Brinevčna«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji iz tega oddelka. Površina meri 16,49 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo oddelek med bukove gozdove na kislih tleh, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od 475 m do 645 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 270 m³/ha, lesna zaloga listavcev pa je 272 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 542 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz smreke (*Picea abies*) 50%, bukve (*Fagus sylvatica*) 24%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 13% in kostanja (*Castanea sativa*) 13%. Gozd je v razvojni fazi debeljaka 82% in sestoja v obnovi 18%. V odseku se poskuša ohraniti drevesna pestrost.

Slika 6: Oddelek 08010

(<https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>)

3.3.5 Oddelek 08010 – »Lamovškovina«

Oddelek 08010 se imenuje »Lamovškovina«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji v tem oddelku. Površina oddelka meri 17,44 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo oddelek med bukove gozdove na kisli podlagi, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od 400 m do 670 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 117 m³/ha, lesna zaloga listavcev pa je 323 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 440 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz bukve (*Fagus sylvatica*) 39%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 27%, smreke (*Picea abies*) 27% in kostanja (*Castanea sativa*) 8%. Gozd je v razvojni fazi debeljaka 62% in sestaja v obnovi 38%. V oddelku se izvaja obnova gozdnih jeder.

Slika 7: Oddelka 08012A in 08012B

(<https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>)

3.3.6 Oddelek 08012A – »Glažutnica«

Oddelek 08012A se imenuje »Glažutnica«. Ime je verjetno dobil po zapuščeni kmetiji v tem oddelku. Površina oddelka meri 19,54 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo oddelek med bukove gozdove na kisli podlagi, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od

410 m do 600 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 243 m³/ha, lesna zaloga listavcev pa je 217 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 460 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz smreke (*Picea abies*) 52%, bukve (*Fagus sylvatica*) 23%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 10%, kostanja (*Castanea sativa*) 9%, gorskega javorja (*Acer pseudoplatanus*) 3%, belega gabra (*Carpinus betulus*) 1% in macesna (*Larix decidua*) 1%. V sestoju poteka odstranjevanje grmovnic v podrasti in obnova sestoja.

3.3.7 Oddelek 08012B – »Glažutnica«

Oddelek 08012B se imenuje »Glažutnica«, kot oddelek 08012A. Verjetno je bila kmetija, po kateri nosita oddelka ime, dovolj velika, da je segala v oba oddelka. Površina oddelka 08012B meri 6,61 ha. Glede na rastiščnogojitveni razred uvrščamo oddelek med bukove gozdove na kisli zemlji, spremenjeni z iglavci. Odsek leži na nadmorski višini od 505 m do 605 m. Kamninska podlaga je sestavljena iz bogatejšega glinastega skrilavca. Lesna zaloga iglavcev je 129 m³/ha, lesna zaloga listavcev pa je 322 m³/ha. Skupna lesna zaloga je 451 m³/ha. Gozdni sestoj je sestavljen iz bukve (*Fagus sylvatica*) 34%, smreke (*Picea abies*) 29%, hrasta gradna (*Quercus petraea*) 27% in kostanja (*Castanea sativa*) 10%.

Tabela 2: Primer obrazca o podatkih posameznega oddelka

VIR: (<https://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>)

OPIS GOZDA				
GGE RADEČE		k. o. SVIBNO , odd/ods: 012B		
Površina odseka: 6,61 ha		Krajevno ime: GLAŽUTA		
	Zasebni gozd	Državni gozd	Gozd lok. skup.	SKUPAJ
Površina gozda (ha)		6,61		6,61
Po parcelah (ha)		7,00		7,00
I. STANJE GOZDA				
Rastiščnogojitveni razred: BUKOVI GOZDOVI NA KISLI PODLAGI SPREMENJENI Z IGLAVCI				
Rastišče:	Nmv: 505m - 605m	Položaj: POBOČJE	Relief: GLADKO	
	Eksp.: SZ	Naklon: 15 st.	Kam./Skal. 0/0 %	
	Kamnina: GLINASTI SKRILAVCI, BOGATEJŠI			
Gozdne združbe				
<i>QUERCO - FAGETUM VAR. LUZULA - 100%</i>				
Ohranjenost:	SPREMENJENI (31 do 70%)			
Lesna zaloga:	igl.: 129 m³/ha	list.: 322 m³/ha	skupaj.: 451 m³/ha	
Drevesne vrste (%) od	Bu-34%, Sm-29%, Gr-27%, Ko-10%,			
LZ):				
DEBELJAK	SESTOJ V OBNOVI			
69%	31%			
B301,	B401,			
Spravilne razmere:	Način spravila: KOMBINIRANO I		Spr. razdalja: 500 m	Delež odp. pov.: 60%

3.4 Terenski ogled lokacij kmetij

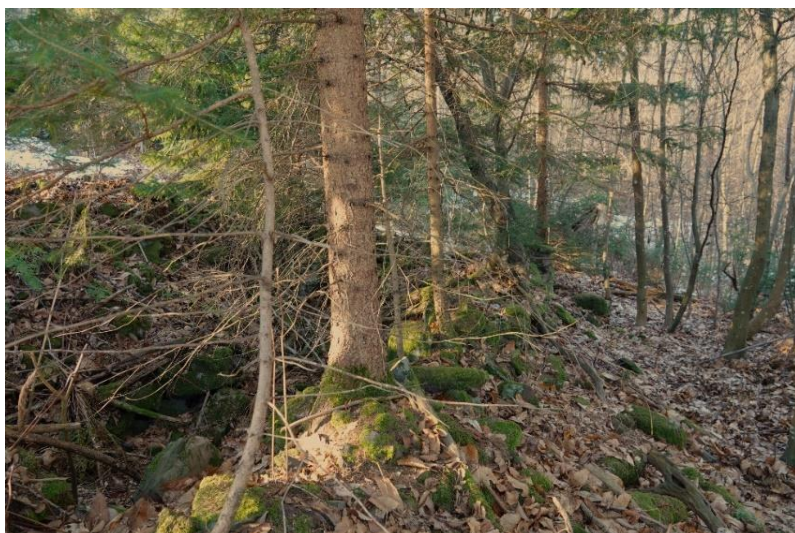
Ogledali smo si lokacije tistih kmetij, kjer so ostanki hiš in ostalega najbolj vidni. Predvidevali smo, da se vidi le še kakšen vogal hiše. Med ogledom smo opazili, da so zidovi sezidani le iz kamenja. Za vezivo so verjetno uporabljali blato in smolo.

Slika 8: Ostanke zidu "Srebernjakovna"

Slika 9: Ostanek stavbe, ki je bila izseljena pred dvesto leti

Slika 10: Ostanek stavbe, ki ga prerašča gozd

Na slikah od 8 do 10 so ostanki zidovja iz oddelka 08008, ki se imenuje »Srebernjakovna«.

Slika 11: Vogalni zid poslopja

Na sliki 11 je razvidno, da so naši predniki znali sezidati hišo iz kamnja, ki je imela vsaj osnovne vogalne spoje. Pri zidanju je pomembno, da se členi med seboj dobro povezujejo in ujemajo. Na sliki so ostanki oddelka 08008, ki se imenuje »Srebernjakovna«.

Slika 12: Goščava okrog ruševin »Brinevčna«

Na sliki 12 je razvidno, kako je gozd popravil svoj videz in prerastel čez zidovje. Ker je območje precej odmaknjeno od človeka, je v takšnih goščavah zelo primerno skrivališče za divje živali. Skrivnostne ruševine so v oddelku 08009, ki se imenuje »Brinevčna«.

Ob ostankih stavbe so prisotne drevesne vrste: bukev (*Fagus sylvatica*), smreka (*Picea abies*), gorski javor (*Acer pseudoplatanus*) in leska (*Corylus avellana*). Predvidevali smo, da bodo ob ruševinah prisotne sadne drevesne vrste, a teh nismo našli. Drevesna sestava je ob vseh kmetijah podobna.

Zaradi velike prisotnosti vlage je po kamnih na zidu zapuščene kmetije debel sloj mahovja. Zaradi vlage se verjetno pospeši razkrajanje veziva med kamni. Zanimivo bi bilo, če bi raziskovalci, ki so usposobljeni za odkrivanje zgodovine, raziskali ostanke stavb pozabljenih kmetij. Kdo ve, morda bi kaj našli ... morda je kaj zanimivega pod ruševinami ...

Slika 13: Potok ob zapuščeni kmetiji »Srebernjakovna«

Na sliki 13 je viden potok v bližini kmetije »Srebernjakovna«. Gozd na tem območju postopoma pomlajujejo s počasnim redčenjem in posekom debelejših osebkov. S posekom odraslih dreves naredimo prostor podmladku in jim omogočimo dostop do svetlobe. Zaradi naravnih ujm, kot sta žled in vetrolom, pri smreki pa tudi podlubniki, je na nekaterih mestih gozd popolnoma posekan. Na teh mestih je danes prisotna le orlova praprot (*Pteridium aquilinum*) in robidovje (*Rubus fruticosus*). Zaradi močvirnatega področja drevesa tam težje rastejo.

Kot smo predvidevali, je ob ruševinah večjih kmetij prisoten potok s tekočo vodo, ki je precej čista.

Med vračanjem z ogleda na terenu smo odkrili še eno nahajališče ostankov zidovja kmetijskih stavb. Pri tej stavbi je precej manj vidno zidovje, saj je človek bolj posegal na območje. Čez kmetijo so zgradili gozdne vlake, ki pripomorejo k odprtosti gozda in lažjemu spravilu lesa. Na območju skritega zidovja so v 60. letih prejšnjega stoletja zasadili jelko (*Abies alba*). Pogozditev jelke je bila sicer precej neuspešna, saj se na tem območju ne razmnožuje, verjetno ji ne ustreza rastišče in kamninska sestava tal. Na tem območju so v 60. letih poskusno pogozdovali tudi navadno duglazijo (*Pseudotsuga menziesii*), ki se prav tako ne razmnožuje sama, pa vendarle uspeva bolje kot jelka. Posajeni osebki navadne duglazije dosegajo premer v prsni višini tudi do 100 cm. V prihodnje bi bilo morda dobro razmisliti o zamenjavi smreke z navadno duglazijo, ki je prav tako gospodaren les in priročen za gradbeništvo. Pri smreki imamo težave s podlubniki. Menimo, da so na tem področju zato potrebne nove raziskave.

Slika 14: Nahajališče ruševin kmetije »Brinevčna«

Med jelkami (*Abies alba*) na zgornji sliki (Slika 14) se skrivajo ostanki zidovja. Zanimivo je, da se jelka (*Abies alba*) ni razširila še naokrog in raste le v tem jedru v sožitju z gorskim javorjem (*Acer pseudoplatanus*). Na območju ostankov kmetijskega poslopja sta prisotni drevesni vrsti jelka (*Abies alba*) in gorski javor (*Acer pseudoplatanus*). Ob ruševinah teče neimenovan potok, ki izvira približno 100 metrov stran. Po celotnem gozdnem kompleksu je prisotnih več manjših potokov, kar pripomore k večji vlažnosti tal in zato k večji oskrbi rastlin z vodo. Zaradi velike količine vode in osojne lege prihaja do hitre rasti dreves in drugega rastlinja.

3.5 Meritve radioaktivnosti

Sevanje ni preseglo prve meje povišanosti. Izmerili smo vrednosti 0,15 $\mu\text{Sv/h}$, 0,22 $\mu\text{Sv/h}$, 0,31 $\mu\text{Sv/h}$ in 0,47 $\mu\text{Sv/h}$. Kljub temu da je zadnja navedena izmerjena vrednost nevarno blizu prve meje povišanosti, poudarjamo, da je prihajalo do nihanja meritev in da je bila tako visoka vrednost izmerjena le enkrat.

4. RAZPRAVA IN VREDNOTENJE HIPOTEZ

4.1 Razprava

V nalogi smo raziskali ostanke skoraj dvesto let zapuščenih kmetij na območju gozdnega kompleksa Jatna. Med raziskovanjem smo imeli največ težav z zbiranjem podatkov, saj je o tem zelo malo pisnih virov. Ob tej ugotovitvi je postal predmet raziskovanja še bolj zanimiv. V nalogi smo želeli opisati skrivnostne kmetije, kar je bilo precej težko, saj so med domačini komaj poznane. Med domačini in gozdarji se namreč uporabljajo nekdanja imena kmetij za določene predele gozda.

Med raziskovanjem smo se o starih kmetijah pogovarjali z revirnim gozdarjem na tem območju, ki nam je znal prikazati različne teorije o razlogih za izselitev. Do izseljevanja je najbolj verjetno prišlo zaradi neugodnega terena za kmetijstvo. Zanimivo bi bilo analizirati kamninsko sestavo, s katerimi so bila kmetijska poslopja sezidana, tako bi namreč bilo bolj jasno, zakaj so se zidovi ohranili v takšni meri. V prihodnje bi lahko analizirali tudi, s čim so si pri zidavi še pomagali. V današnjem času zidamo z betonom. Je že takrat obstajal neke vrste beton? Iz česa je bil sestavljen?

V zborniku z naslovom Mavricij Schayer, gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah smo izvedeli, da so kmetje dobili v zameno za posesti kmetij finančno nadomestilo ali zemljo na lepšem območju (večinoma na nasprotnem, prisojnim hribu). Takšnih ponudb se niso branili, saj je območje, kjer so bile kmetije, precej strmo, leži na osojni legi in vključuje veliko vodnih virov, zaradi katerih je precejšen del območja močvirnat. Ob zapuščenih kmetijah so prisotne le gozdne drevesne vrste, opazili nismo nobenega sadnega drevja. Ob kmetijah so v neposredni bližini prisotni potoki s tekočo vodo.

Izmerili smo radioaktivno sevanje, ki ni preseglo prve meje, ki se razume kot povišana vrednost. Merilna naprava je izmerila običajni delež radioaktivnega sevanja, vendar ne čez prvo mejo.

4.2 Vrednotenje hipotez

Postavili smo tri hipoteze:

1. **hipoteza:** Za izselitev kmetij so dobili kmetje nadomestilo, odselili so se prostovoljno.
To hipotezo lahko **potrdimo**. Kmetje so za kmetije in posesti dobivali nadomestila v denarju ali v zemlji. Verjetno jim je to ustrezalo, saj je bilo prvotno območje precej strmo, vlažno, leži na osojni legi in je neprimerno za kmetijstvo.

2. **hipoteza:** Na območju zapuščenih kmetij rastejo sadne drevesne vrste, v neposredni bližini pa so vodni viri.
Drugo hipotezo lahko **potrdimo le delno**. Med ogledom območja smo pregledali in preučili drevesno sestavo in nismo zaznali nobenega sadnega drevja. Verjetno so gozdna drevesa v skoraj dvesto letih izpodrinila sadna drevesa. Drugi del hipoteze lahko potrdimo, saj so v neposredni bližini zapuščenih kmetij prisotni potoki s tekočo vodo.

3. **hipoteza:** Radioaktivno sevanje je na območju zapuščenih kmetij v primerjavi s sosednjimi območji povišano.
Tretjo hipotezo lahko **ovržemo**. Izvedli smo raziskavo radioaktivnega sevanja z merilno napravo. Ugotovili smo, da nikjer na območju zapuščenih kmetij količina radioaktivnega sevanja ni presegla prve meje (0,5 $\mu\text{Sv/h}$), ko se sevanje razume kot povišana radioaktivnost. Radioaktivnost torej ni prispevala k višji umrljivosti ljudi na območju raziskovanja.

5. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Do danes se še nihče ni sistematično lotil raziskave tematike zapuščenih kmetij na območju današnjega gozdnega kompleksa Jatna. Z rezultati smo tako dodali še en košček v sestavljanjo zgodovine kraja, ki ima že najmanj od 12. stoletja zelo burno in živahno družabno življenje. Kljub našemu raziskovalnemu delu je vprašanj o teh kmetijah še vedno veliko. Ker so nekateri pisni viri skozi zgodovino izginili, bo zelo težko ugotoviti še kaj več.

Pri svojem raziskovalnem delu smo se zavedali naše odgovornosti do ljudi, živali in družbe. Na ogled območja smo se zato odpravili le z enim avtomobilom, da nismo dodatno onesnaževali okolja. Med dostopanjem do zapuščenih kmetij smo pobirali smeti in jih kasneje odvrkli v ustrezne smetnjake.

6. ZAKLJUČEK

Raziskali smo skrivnostne zapuščene kmetije v današnjem obsežnem gozdnem kompleksu Jatna v občini Radeče. Na območju Jatne je bilo nekoč večje število kmetij, ki so bile v minulih dvesto letih zapuščene in izseljene. Razlogi, zakaj so ljudje nekoč odšli s tega območja, še danes niso povsem jasni in zato poskušamo v raziskovalni nalogi poiskati razloge za to. Raziskovanja te, za lokalno okolje zelo zanimive zgodovinske teme, se še do danes ni lotil nihče in izsledki naše raziskave bodo prinesli zanimive nove informacije o zgodovini kraja.

Pomagali smo si z različnimi zgodovinskimi viri, ki zajemajo kronike in cerkvene popise prebivalstva od leta 1800 do leta 1900. Opravili smo ogled območij, kjer se nahajajo ostanki nekdanjih zapuščenih kmetij in izmerili vrednosti radioaktivnosti na terenu. Ena izmed teorij, zakaj so se ljudje izselili, je namreč povezana s tem, da je na območju raziskovanja nenavadno visoka stopnja radioaktivnosti, ki je povzročala visoko smrtnost med prebivalci.

V raziskovalni nalogi smo opisali današnji gozdni kompleks Jatna (lego, lesno zalogo in druge zanimive podatke). Posebej smo opisali vsak oddelek gozda in kasneje dodali še zemljevide oddelkov. Na zemljevidih se zelo dobro razkrije, kje so bile nekoč te kmetije, saj so označene meje in številke parcel. Z natančnim pregledom popisov in kronik smo dobili zelo dober vpogled v razmerja med ljudmi, družinami in rodbinami v 19. stoletju. Preseljevanju družin je zelo verjetno botrovala neugodna lega kmetij, skalovitost in močvirnat svet. Prej lastniško razdrobljene površine so postopoma prišle v roke novega lastnika, ki je imel težnje po združevanju svojega gozdnega posestva. Meritve radioaktivnosti niso pokazale odstopanja od običajnih vrednosti in teorije o neobičajno veliki umrljivosti zaradi radioaktivnosti zato ne moremo potrditi.

Glede na to, da so kmetije zapuščene že skoraj dvesto let, je zanimivo, da je zidovje še danes ohranjeno na območju, kjer je visoka vrednost vlage, za katero pa vemo, da ni primerna za ohranjanje zgodovine. Ugotovili smo, da ob kmetijah ni več sledi sadnega drevja, kot smo predvidevali pred raziskovanjem. Kot smo predvidevali, je od vsaki zapuščeni kmetiji potok s tekočo vodo. Raziskali smo, da na območju zapuščenih kmetij ni povišane vrednosti radioaktivnosti. Na tem območju je bilo zelo zanimivo videti, kako je narava pred ljudmi zakrila

ostanke zidovja zapuščenih kmetij. Ruševine so se zarastle z grmovjem, zidovi so postali del talne sestave. Raziskovalna naloga nam je bila zaradi vseh naštetih razlogov velik izziv.

8. VIRI

- Mavricij Scheyer, Gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Ob 120-letnici smrti izdal študijski krožek »Mauritius«, Radeče, 2014.
- Potrpin, J., (2002). Skriti zaklad, kronika župnije Svibno, Svibno: župnijski urad.
- Podatki o gozdu: <http://www.zgs.si/povezave/povezave/slovenija/index.html>
- Podatki o parcelah: <https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>
- Podatki o posameznih odsekih: <https://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>
- Podatki o uranu: <http://ol.ijs.si/enras/wp-content/uploads/2020/10/ENRAS-predavanja.pdf>
- Podatki o uranu: https://en.wikipedia.org/wiki/Uranium#Human_exposure
- Splošni podatki o gozdu: <http://www.zgs.si/>
- Župnijski popisi župnije Svibno

8.1. Viri slik

- Arhiv: lokalni revirni gozdar
- https://visitradece.si/znamenitosti/dozivetja/41/gozdna_zeleznica/#&gid=1&pid=1
- <https://zgs.gisportal.si/javno/profile.aspx?id=EGC@ZGS>
- Mavricij Scheyer, Gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Ob 120-letnici smrti izdal študijski krožek »Mauritius«, Radeče, 2014.
- Lasten arhiv

8.2. Viri tabel

- <http://ol.ijs.si/enras/wp-content/uploads/2020/10/ENRAS-predavanja.pdf>